

Projekt Phare

SR0103.01 Podpora rómskej menšiny v oblasti vzdelávania "Reintegrácia sociálne znevýhodnených detí zo špeciálnych škôl do štandardných základných škôl"

Všeobecné informácie o projekte

Cieľom projektu je zlepšenie vzdelávacích možností rómskych detí začínajúcich školskú dochádzku s jedným alebo viacerými hendikepmi socio-kultúrneho charakteru.

Aktivity:

1. Sumarizovanie psychodiagnostických metodík používaných pri testovaní rómskych detí zo sociálne znevýhodneného prostredia;
2. Vypracovanie psychologickéj metodiky na zisťovanie školskej pripravenosti rómskych detí zo sociálne znevýhodneného prostredia;
3. Vytvorenie diagnostickej metodiky na diferenciaciu mentálnej retardácie a zaostávania podmieneného sociálne u žiakov špeciálnych základných škôl;
4. Vytvorenie softvérového vybavenia na využívanie informácií a výstupov projektu pedagógmi a psychológmi;
5. Zorganizovanie odborných seminárov pre psychológov a pedagógov pracujúcich s deťmi zo sociálne a jazykovo znevýhodneného prostredia s cieľom oboznámiť ich s výstupmi projektu;
6. Formulovanie návrhov a odporúčaní pre ucelenú stratégiu v oblasti vzdelávania rómskej menšiny, resp. reintegrácie detí zo sociálne znevýhodneného prostredia zo špeciálnych škôl do štandardných základných škôl.

Realizácia:

Aktivity 1-3: výstupy boli poskytnuté pedagogicko-psychologickým poradniam

Aktivita 5: 1. seminár sa konal 1.12.2003 v Košiciach

2. seminár sa konal 16.3.2004 v Košiciach

Obidva semináre boli určené predovšetkým pracovníkom pedagogicko-psychologických poradní a pedagógom, ktorí pracujú s deťmi zo sociálne a jazykovo znevýhodneného

prostredia. Pozvaní boli aj zástupcovia vlády SR, Ministerstva školstva SR, Európskej delegácie.

Vstupné informácie poskytli zástupcovia MŠ SR. Následne sa prezentovali nové psychologické metodiky vytvorené v rámci projektu Phare ako aj ďalšie informácie súvisiace s predmetnou témou. Súčasťou 2. seminára bolo aj oboznámenie účastníkov s realizáciou a spôsobom využívania **aktivity 4** – softvérovej podoby spracovania výstupov projektu.

3. seminár sa konal v Bratislave.

Určený bol pre predstaviteľov vlády SR, Ministerstva školstva SR, zástupcov neštátnych a neziskových organizácií a zástupcov tlače. Prezentovali sa na ňom celkové výsledky projektu s implikáciami v praxi.

Aktivita 5: Odporúčania a návrhy na realizovanie stratégie v oblasti vzdelávania rómskej menšiny boli predložené vláde SR a Ministerstvu školstva SR.

Projekt Phare realizoval tím v zložení:

Barbora Mesárošová, Marta Marušková (samostatne zodpovedné za realizáciu Aktivity1);
Eva Farkašová, Vladimír Dočkal, Bronislava Kundrátová, Magdaléna Špotáková (samostatne zodpovední za realizáciu Aktivity 2).

Aktivita 1 a 2:

Nové psychodiagnostické metodiky

Projekt „Reintegrácia sociálne znevýhodnených detí zo špeciálnych škôl do štandardných základných škôl“ sa orientuje na pomoc predovšetkým rómskym deťom, ktoré sa vplyvom nepriaznivých podmienok nerozvíjajú v primeranej miere v rámci svojho individuálneho potenciálu.

Pri psychologickom vyšetrení na konci predškolského veku sa zisťujú u takýchto detí veľmi nízke výkony v aplikovaných diagnostických metodikách. Výkonové testy, ktoré sú u nás dostupné a používajú sa v danom veku, sledujú tie oblasti psychického vývinu, ktoré majú úzky vzťah k budúcim výkonom v školských podmienkach. Pri neúspechu v teste možno s veľkou pravdepodobnosťou očakávať ťažkosti v školskej práci.

Príčinou nízkych skóre v testoch nie je len málo podnetné rodinné a výchovné prostredie. K tomu prispieva aj kombinácia ďalších faktorov, ako odlišné socio-kultúrne zázemie vzhľadom na väčšinovú spoločnosť, odlišné výchovné tradície a požiadavky na dieťa v predškolskom období v rómskej komunite a vo väčšinovej spoločnosti, odlišný materinský jazyk a neznalosť vyučovacieho jazyka pred zaškolením, slabé socio-ekonomické podmienky, absencia predškolskej prípravy a ďalšie.

Na druhej strane psychodiagnostické prostriedky sú viazané na to, čo sa v majoritnej spoločnosti očakáva, preferuje a reflektuje v školskom vzdelávaní; na to, k čomu sú deti prirodzene vedené a vychovávané v rodine a v predškolských zariadeniach (spôsob komunikácie, slovná zásoba, informácie a poznatky, skúsenosti a zručnosti). V testovej situácii potom deti z prostredia väčšinovej populácie reagujú spontánnejšie, samostatnejšie a vyzretejšie, čo má vplyv aj na samotný výkon.

Podobne aj spôsob edukácie v základných školách sa orientuje na deti zdravé, s (minimálne) priemernými výkonovými schopnosťami, pričom sa vyžaduje aj systematická domáca príprava.

Všetky uvedené atribúty sú dosiahnuteľné v bežnej populácii, zlyhávajú však pri požiadavkách na deti určitým spôsobom sa líšiacie od „štandardu“.

Výsledok komplexného psychologického vyšetrenia je rozhodujúcim kritériom pri posudzovaní školskej pripravenosti a školskej zrelosti. Nedosiahnutie kritérií – štandardných noriem – indikuje budúce ťažkosti v škole a väčšinou sa doporučuje iné riešenie ako zaškolenie v bežnej triede základnej školy.

Vzhľadom na to, že testy do veľkej miery reflektujú konkrétne kultúrno-spoločenské charakteristiky (napr. informácie, ktoré dieťaťa získava z rodinného a výchovného prostredia), označujeme ich ako kultúrne závislé. Jednou z možností ako zvýšiť objektivnosť pri posudzovaní výkonov detí zo sociálne znevýhodneného prostredia v psychodiagnostických testoch, je vypracovať metodiky, ktoré budú obsahovať úlohy kultúrne nezávislé, resp. úlohy takého charakteru a s takým obsahom, v ktorom sa adekvátnejšie prejaví ich schopnosti a odrazí dosiahnutá vývinová úroveň.

Globálnym cieľom projektu je zlepšiť úroveň vzdelávania rómskej menšiny. Súčasťou dlhodobého procesu je umožniť rómskym žiakom, ktorí boli zaradení do špeciálnych

základných škôl, reintegráciu do bežného systému vzdelávania. Proces predpokladá aj používanie takých psychodiagnostických metódik, ktoré sa neviažu na kultúrne zázemie majoritnej populácie.

Špecifické ciele projektu

- prehodnotiť psychodiagnostické metodiky používané pri testovaní rómskych detí zo sociálne znevýhodneného prostredia;
- vypracovať psychologickú metodiku na zisťovanie školskej pripravenosti rómskych detí zo sociálne znevýhodneného prostredia;
- vytvoriť diagnostickú metodiku na diferenciaciu mentálnej a sociálnej retardácie žiakov špeciálnych základných škôl;
- vytvoriť softvérové vybavenie na využívanie informácií a výstupov projektu pedagógmi a psychológmi;
- zorganizovať odborné semináre pre psychológov a pedagógov pracujúcich s deťmi zo sociálne a jazykovo znevýhodneného prostredia a oboznámiť ich s výstupmi projektu;
- formulovať návrhy a odporúčania pre ucelenú stratégiu v oblasti vzdelávania rómskej menšiny, resp. reintegrácie detí zo sociálne znevýhodneného prostredia zo špeciálnych škôl do štandardných základných škôl.

Uvedené ciele sa v realizačnej fáze premietajú do konkrétnych aktivít.

Aktivita 1: Test školskej pripravenosti

Aktivita 2: Diferenciálna diagnostika na rozlíšenie mentálnej a sociálnej retardácie

Vzhľadom na časový limit riešenia projektu Phare, ale aj na špecifiká vzdelávania v štandardných základných a špeciálnych školách (rozsah a obsah vzdelávania v obidvoch typoch základných škôl sa postupujúcimi ročníkmi líši čoraz viac) sme sa orientovali na vek 6-10 rokov, t.j. na žiakov 1.-3. ročníka. Považujeme to za optimálne vekové rozpätie, v ktorom by sa mohli uskutočniť reintegračné zmeny (prechod žiakov zo špeciálnej základnej školy do štandardnej základnej školy) po úspešnom diagnostikovaní novou metodikou a za podpory pozitívnych výsledkov detailnejšieho individuálneho psychologického vyšetrenia ako aj prípadného vyšetrenia a posúdenia ďalšími,

medicínskymi odborníkmi. Pritom je nemenej dôležité pripraviť vhodné podmienky v základných školách, ktoré majú žiakov integrovať.

Iné formy pomoci žiakom, ktorí boli zaradení do špeciálneho systému vzdelávania napriek tomu, že ich nízke výkony v testoch boli spôsobené sociálnou zaostalosťou a nie mentálnou retardáciou a prekonať negatíva spojené so vzdelávaním v špeciálnej škole v takýchto prípadoch, nebolo možné riešiť v našom projekte.

Vývoj testu

Nová diferenciálno-diagnostická metodika by mala spĺňať nasledovné kritériá:

- jednoduchá a rýchla administrácia testu
- jednoduché a jednoznačné inštrukcie
- dôraz na neverbálne úlohy
- podnetový materiál, ktorý sa neviaže na určitú kultúru a výchovné prostredie
- zaujímavé a motivujúce úlohy
- atraktívny podnetový materiál s možnosťou priamej manipulácie.

Pri výbere a zostavovaní typov úloh do testovej batérie sme vychádzali z Piagetovej teórie ontogenetického vývinu.

Po odskúšaní prvej verzie a vyselektovaní najvhodnejších úloh sme tieto overovali v niekoľkých variantoch na vzorke detí v rôznych lokalitách Slovenska.

Vyššie uvádzané kritériá testu spĺňali a v praxi sa ukázali ako najrelevantnejšie 4 typy úloh, ktoré sa stali základom pre vytvorenie testovej batérie **RR screening**:

- 1. Praxia**
- 2. Následnosti**
- 3. Domino**
- 4. Esperanto**

Štandardizačný súbor pozostával z 265 žiakov 1.-3. ročníkov špeciálnych ako aj bežných základných škôl, pričom experimentálnu skupinu (ES) tvorili rómski žiaci špeciálnych

základných škôl (ŠZŠ) a kontrolné skupiny (KS1 a KS2) pozostávali z rómskych a nerómskych žiakov základných škôl (ZŠ) (tab.1).

Tabuľka 1 Charakteristika štandardizačného súboru

Skupina	Počet	chlapci / dievčatá	Ročník	Priemerný výsledok
ES: Rómski žiaci ŠZŠ	191	101 / 90	1. – 3.	8,59
KS1: Rómski žiaci ZŠ	28	13 / 15	1. – 3.	7,68
KS2: Nerómski žiaci ZŠ	46	24 / 22	1.	6,89
Spolu	265	148 / 127	1. – 3.	8,20

Graf 1 dokumentuje priemerné výkony, ktoré dosiahli tri výskumné skupiny (ES, KS1 a KS2) v jednotlivých subtestoch RR screeningu.

Pre lepšiu orientáciu v zobrazených údajoch – maximálne dosiahnuteľné skóre v jednotlivých subtestoch je:

Praxia – 12 bodov

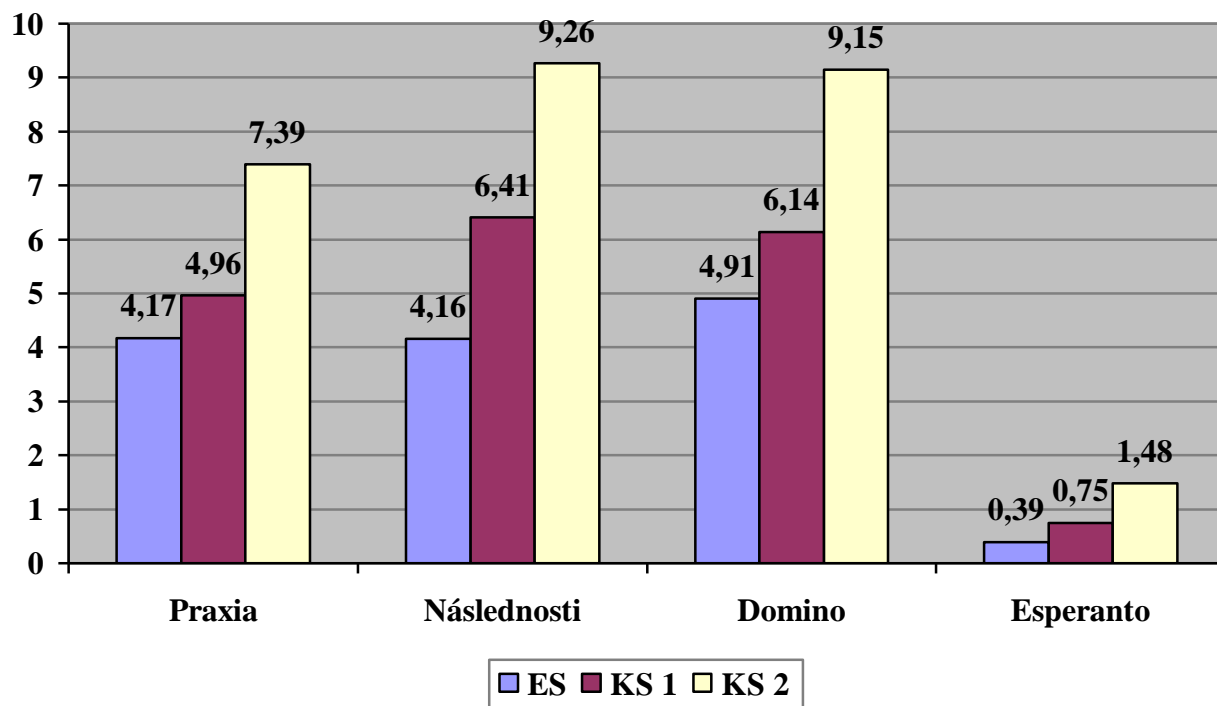
Následnosti – 10 bodov

Domino – 10 bodov

Esperanto – 6 bodov.

Graf 1

RR screening: Výsledky výskumných skupín

Graf 2 vykresľuje priemerné hodnoty výkonov rómskych žiakov ŠZŠ rozdelených podľa charakteristiky úrovne mentálneho rozvoja.

Vysvetlivky:

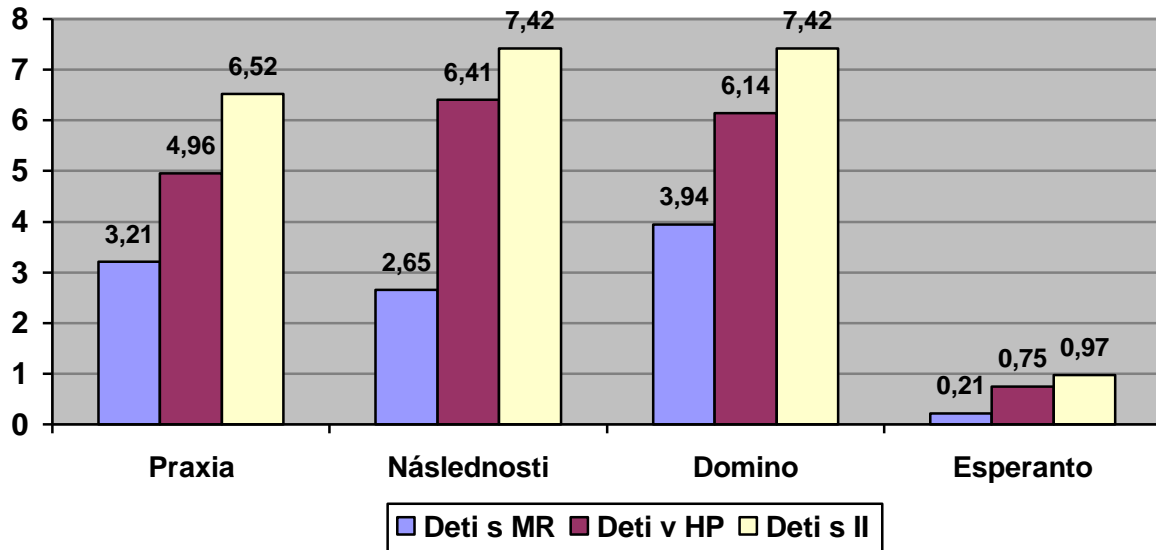
MR – mentálna retardácia

HP – hraničné pásmo

II – intaktný intelekt

Graf 2

RR screening: Výsledky skupín podľa úrovně mentálních schopností

Podrobné údaje o štandardizácii, administrácii, vyhodnotení a normách sa nachádzajú v príručke k testu.

Záverom:

Vytvorená screeningová batéria

- predstavuje metodiku nezávislú na socio-kultúrnom zázemí testovaných detí, resp. obsah úloh je blízky rómskym deťom zo znevýhodneného sociálneho prostredia,
- výsledky v nej nesúvisia s vekom detí ani ich pohlavím,
- ročník školskej dochádzky intervenuje iba do nevýznamnej miery,
- výsledky sú vysoko signifikantne ovplyvnené dosiahnutou úrovňou mentálneho vývinu, t.j. **test dostatočne citlivo diskriminuje deti, ktorých intelektové schopnosti nie sú narušené a znížené výkony v bežných testoch sú s najväčšou pravdepodobnosťou podmienené sociálne alebo ďalšími ťažkosťami mimointelektového charakteru.**

Ďalšie zaujímavé a významné poznatky, ktoré sme získali počas realizácie výskumu, budú postupne spracované a uverejnené v odbornom periodiku Psychológia a patopsychológia dieťaťa.